

Ntuteghari Omenaala Igbo Ndị Na-Anwụ Anwụ Site
N'agumagu Ọdịnaala Ndị Igbo

Nke Si N'aka

Benedict Nkemdirim Igbokwe (Ph.D)
Directorate Of General Studies
Federal University of Technology
Owerri
uwa9@yahoo.com

NA

Ezeji Judith Chinuruekperem (DCPB)
Daughters of Charity of The Most Precious Blood
Owerri
ezejichinuruekperem@gmail.com

Ụmiederede

Ọtụtụ mgbe ka a na-akpọ oku ka ndị Igbo jiri omenaala ha kpọrọ ezi mkpa n'ihì na obodo na-enweghị omenaala nwurụ anwụ. Ndị na-atụ aro n'uzọ ndị e nwere ike isi chekwaa ma ọ bụ kwalite omenaala Igbo na-ebowekarị anya ha n'elu n'ahụtaghị agumagu ọdịnaala dika ụzọ kacha mfe iji tutegharị ma kwalitekwa omenaala Igbo ndị a na-anwụ anwụ. Edemede a na-echeta na ebe ọ bụ na agumagu bụ ọrụ nka nke e ji akọwapụta usoro na ọnọdụ obibi ndụ nke ndị nwe ya, ọ bụzi agumagu ọdịnaala ga-abụ ọ jechaa ọ gwụ n'itutegharị omenaala ndị ahụ na-agba ọnyupaa. Edemede a nyere nkọwa banyere omenaala, omenaala Igbo ndị na-achọ inwụ anwụ, nkọwa

agumagu, uru agumagu bara n'ituteghari omenaala Igbo. Uru akuko ifo na ndu ndi Igbo na ihe ndi a ga-eme iji chekwaa ma kwalitekwa agumagu onu.

Okwu Ndị Gbara Okpuru:

Omenaala, Asusu Igbo, Agumagu onu, Akuko Ifo. Ndi Igbo.

Nkwa

Omenaala bu usoro obibi ndu nke mba di icha icha. O bu usoro mba kwekorita ma nabatakwa iji na-eme ihe banyere ha. Omenaala gunyere udi erimeri mba na-eri, ejiji ha, asusu ha, usoro olili ozu, alumalu, agumagu dgz. Omenaala bu ejirimara mba, n'ihia ya, mba niile nwere usoro omenaala ha n'ihia na okwa mba na-achi n'olu n'olu, nku di na mba na-eghere mba nri.

Abakere, (2009:5) kwuru si,

Culture is the way of life the shored, learned behavior of a people. It includes everything we think, do and have as members of society. Therefore, it includes the idea, value beliefs, literature, religion and philosophy of the people. It also includes the rules by which those people guide their behavior and material objects that are found among them. This means

that culture refers to man's entire social heritage, all the knowledge, beliefs, customs and skills he acquired as a member of society. Ihe nke a putara bu:

Omenaala bu usoro obibi ndu omume na akparamaagwa nke zuru ndi mmadu onu. O gunyere ihe niile anyi na-eche, ihe anyi na-eme na ihe anyi nwere dika ndi bi n'obodo. N'ihia ya o gunyere atumatu uche, nkwenye, agumagu okpukperechi na ekere uche nke ndi mmadu. O gunyekwara usoro iwu nke e ji echekwa akparamaagwa ndi mmadu na ngwongwo ndi a na-enweta gburugburu ha. Ihe o putara bu na omenaala metutara ihe nketa niile nke mmadu, mmuta niile, nkwenye, odibendi na aka oru ya dika otu n'ime ndi bi n'obodo.

Ndi Igbo nwere otutu omenaala, bukwia ihe na-abara ha otutu uru na ndu ha, mana o di mwute na ufodu omenaala ndi a na-anwuzi anwu ugbo a n'ihia ejighi ihe kporo ihe, nleda, aghotaghi aghota, okpukperechi oloroghuru nakwa oke nhiwe isi na ndabere n'omenaala ndi mba ofesi.

Ufodu Omenaala Igbo Ndi na-ala Azu

Asusu Igbo:

Asusu na omenaala bu e jewe a ghaghj. Ndi Igbo ji asusu ha akparitauka, jirikwa ya na-akowaputa ma na-echekwa omenaala ha na agwa ndi a tutu anya ndi Igbo ga na-akpa.

Chinagorom, (2013:9) kwara asusu dika:

Ihe di mkpa mmadu ji enwe mmekorita nke na-esite n'uda mmadu ndi bi na mpaghara ebe a na-asu asusu. N'anya okaasusu bu

Lingwistiks, asụsụ ọ bụla kwesiri inwe usoro mkpọputa ya, mkpuruokwu ya, usoro e si edeputa mkpuruokwu ya, nkebiokwu ya, nkebiahiriookwu ya, ahiriookwu ya na nghotaokwu ma ọ bụ mputara si n'ime ha na-aputa na ụdị mmasi na nkwekorita ndi nwe asụsụ ahụ.

Ka ọ di ugbo a e nwetela otutu mkpesa nakwa otutu ihe ndi anya na-ahụ nke na-egosi na asụsụ Igbo, nke bukwa otu n'ime omenaala ndi kacha mkpa na ndu ndi Igbo, na-agbazi onyupaa ugbo a.

Ejiofor, (2009:10) juru ajuju si,

O nwere onye ejighi anya ya hu, na asụsụ Igbo ji nwayo nwayo na-anwu? I naghị ahụ na onye Igbo na-ekwu okwu n'asụsụ Igbo ugbo a, na okwu bekee na-akari okwu Igbo?. I gaghi ama ma ọ bụ bekee ka a na-asu ma ọ bụ Igbo. I naghị ahụ na ndi Igbo abuo maara akwukwo, ọ burugodu sooso akwukwo otaakara ka ha gara, na ha na-akparita uka ugbo a, na ọ bụ bekee ka otutu n'ime ha na-asu...

Onodu di otu a bu ihe iyi egwu nye omenaala Igbo nke ihe ndi kpatara ya gunyere:

- Aghotaghi aghota nke ndi nne na nna n'ime ezinaulo ha di iche iche.
- Ndi nkuzi na itinye iwu onye asula asusu Igbo n'ulo akwukwo.
- Umuafo Igbo ndi o na-eme ihere isu asusu ha
- Enyeghi ndi na-agu asusu Igbo n'ulo akwukwo ndi di elu nkwado, dika e si enye ndi ogbo ha ndi na-agu ihe omumu ndi ozo nakwa -
- Mmadu ejighi ihe ya kporo ezi ihe.

Ọ dị mkpa ka ndị Igbo na-echeta oge niile na asụsụ bụ ejirimara mba. Mba ọ bụla asụsụ ha furu e fuola. Ndị na-amaghị kwesiri ka ha mata na nwata Igbo ọ bụla buru ụzọ mụta asụsụ Igbo nke oma na-eme ofuma n'ihe omumụ ndi ozo, ọ buladi n'asusụ bekee.

Ekele, Ugwu na Nsopuru n'ala Igbo.

Ekele na nsopuru sokwa n'omenaala Igbo ndi na-anwu anwu taa. Ndi Igbo na-atu ilu si, "ekwe ekele, ihu asaa". Uzochukwu na Udoka, (2012:359), "Kowara ekele dika ihe e jiri mara ndi Igbo. O bu omenaala zuru ndi Igbo niile onu... Ekele na-egosi ihu oma mmadu nwere n'ebe ibe ya no. O na-egosi nsopuru mmadu nwere ma na-egosikwa obi ocha".

N'ala Igbo, nwata ọ bụla gafere okenye n'uzo n'ekelighi ya na-egosiputa onwe ya dika nwa a na-azughị azu. N'aka nke ozo onye ọ bụla e kwere ekele, ya aju ikwe, na-egosi oha na obi adighi ya mma.

Osuagwu, (1971:48) kwadoro nke a wee si,

Ndi Igbo bu ndi nwere obioma n'ebe mmadu ibe ha no. Ha na-egosi nke a site n'ikele ha ekele. Ekele bu otu n'ime uzo ha ji egosi ihu ocha, mmasi na inabata mmadu. O buru na mmadu efee ma o bu woo ibe ya ekele, o na-egosi na o nwere ihe obu n'obi n'ebe onye nke ozo di. Nke a putara na ha na-ejikwa ya amata onye ya na mmadu no n'iro site n'ekwekoritaghị ekele.

Ndi Igbo nwere udi ekele di iche iche, ndi gunyere, - ekele ututu, ekele anyasi, ekele onye na-aga njem, ekele onye na-arụ oru, ekele onye meere mmadu ihe oma, ekele onye na-eru uju dgz.

Ihe ndi a bucha uzo ndi Igbo si egosiputa ezi mmekorita na nsopuru.

Ekele na-ewetara onye na-ekele ya ọtụtụ ihe ọma, ma na-egbochikwara ya ihe ọjọọ dị ihe ihe. Ọ dịzi mwute na ụfọdụ ụmụafọ Igbo, ọ kachakwa ndị na-eto eto amaghị mkpa ọ dị bu ikwe ekele dika o kwesiri.

A biazie n'ihe banyere nsopuru, ndi Igbo kwenyere na ugwu bu nkwanye nkwanye nwaanyi jiri muta ibe ya. Ozokwa, onye sopuru okenye, okenye agozie ya ihe oma eru ya aka. Ndi Igbo nwere uzọ di ihe ihe ha ji enye nsopuru, nke ufodu ha ganyere:

- Nwata anaghị agọ okenye mmuo, ma ọ bu si ya mechie onu
- Nwata na-elitere okenye n'ochi, okenye ekelee ya
- Nwata anaghị ebu okenye uzọ ebu oke.
- A na-asopuru okenye site n'inye ya mkpuru mbu sitere n'ihe ndi a kuru dika
oji na mkpuru osisi ndi ozọ.
- A na-ewepuru okenye akuku ufodu nke anu ndi e gburu n'ulo dika obi anu,
eke okuko dgz.

Edemede a na-arutu aka na ọ bughị naanị nwata na-asopuru okenye. Okenye na-asopurukwara nwata site n'ibu uzọ sopuru onwe ya. Mana, ole n'ime ihe ndi a e deputara ka a na-emezu taa? Ihe a na-ahuta bu na nwata amaghị okenye, okenye amaghikwa onwe ya, ihe aghasazie!.

Osuagwu, (197-153), hutara onodu a wee kwuo si,

Onodu ndi Igbo nyere ekele na nsopuru na ndu ha erielala mpe n'oge ugbo a: Iwa anya oge ugbo a e meela ndi mmadu anaghị ekelecha ibe ha otu o kwesiri. Ọ na-anyizi ndi mmadu ọ buladi umuaka aru n'onu ikele okenye ha. Nke a joro njo, ndi Igbo ahapula iji okwu ha ekele ekele kama ha na-egizi okwu bekee... Umụ nwaanyi ugbo a anaghị ekwekwa ikwanyere di

ha ugwu mgbe ha na-a]ụ mmanya. Nke ka dị
njọ bụ na ọtụtụ n'ime ha na-ejizi aka ekpe a]ụ
mmanya. Ha ga-ejisie ike dote ugwu na
nsopurụ a.

Ọ dị ezigbo mkpa na a ga-akwanyere onye ọ bụla ugwu ruuru
ya. Nwata na-asopurụ okenye na-enweta ngozi ebe nwata na-
akparị okenye na-enwetakarị abụmọnnu. N'ezie edemede a
agaghị enwe ike lebachaa anya n'omenaala Igbo niile ndị ahụ
na-anwu anwu, dika iru mgbede, iwa akwa, usoro alumi na
nwunye ndị Igbo, malite n'ajụjụ, ikụ aka n'ụzọ, ibuzu mmanya
na ikwụ akụ isi nwaanyi. Usoro nnabata ọbịa na igo ọjị na-alazi
azụ n'ala Igbo, igba odibo na imuta aka ọrụ bụzi onye mere ihe
dị ya mma. Idị ọcha na mbomuzo bụzi ihe akukọ, ọ buladi
usoro agumagu odinaala ndị Igbo socha n'omenaala ndị na-
achọ ịla ka naị.

Ajụjụ wee na-ajụ si, keduzie otu a ga-esi kworo onye ukwu
wara, gini ka a ga-eme ka Nwugo biri? Ọsisa ajụjụ a wee na-
atụ aka n'ebe agumagu odinaala di, dika ụzọ a ga-esi tutegharia
omenaala Igbo ndi a na-achọ inwu anwu.

Nkọwa Agumagu

Agumagu bụ ọrụ nka nke sitere n'echiche pụta ma buru nke e
si na ya egosiputa ma na-ahụ ndu. Agumagu bụ enyo e ji ahụ
ihe na-eme n'ụwa, nakwa ụzọ e si egosiputa echiche gbasara
onodu ihe n'ụwa taa "ihe agumagu na-arutu aka gbasara
omume mmadu, ochichi, ekere, onodu dgz.

Chinagorom, (2013:7) hutara agumagu dika "iji asusu di mma
dikwa ogo weputa ihe o bula e dere ede ma o bu nke e kwuru
ekwu". Uzochukwu, (2004:4) kowakwara agumagu dika, "iji
asusu weputa nkamma bu ihe dikasiri iche n'agumagu na ihe
omumu ndi ozo".

Agumagu bụ ihe niile e derede ma ọ bụ a kọrọ akọ nke na-akpalite mmụọ ndị mmadụ. N'echiche nke ha, Okafo na Ewelukwa, (2012:303) kọwara agumagu dịka:

Echiche miri emi nke mmadụ chere gbasara isiokwu ọ bụla, nke e jiri asụsụ nka kọwapụta ọ bụ ihe niile e dere ede ma ọ bụ ihe niile a kọrọ n'ọny n'ime otu obodo ma ọ bụ n'otu oge. Agumagu bụ akukọ, abụ ma ọ bụ ejije nke na-enye mmadụ obi a]urị, afọ ojuju, amamiihe na ezi echiche. Ọ bụ ihe odide niile nke e chere bara uru site n'okpu, ruo n'okpu, bịa di ezi mma, na-akpalite mmụọ ndị mmadụ.

E kere agumagu ụzọ abụọ, ndị gunyere agumagu ọdịnaala na agumagu ugbu a, mana edemede a gbadoro ụkwu n'agumagu ọdịnaala.

Agumagu ọdịnaala ma ọ bụ agumagu ọny malitere mgbe Igbo malitere ndụ ha ọ bụ ọny ka e ji agu ya, e deghi ya ede ihe mebere ya na-abụkarị akukọ ọdịnaala nke sitere mgbe gboo. E kere agumagu ọdịnaala ụzọ atọ, ndị gunyere akukọ, ejije na abụ.

Akukọ ọdịnaala gunyere akukọ ifo, akukọ ndiichie, akukọ neegwu, akukọ okike, akukọ dike, ukabuilu, nkoniilu, akukọ umu anumanu, akukọ idu dgz. Ejije ọdịnaala gunyere ejije mmọnwu, egwu ọnwá, mgba, ejije agha ejije umuaka na ejije ntọaja ma ọ bụ ejije ofufe.

Abụ ọdịnaala gunyere, uri/egwu, abụ ifo, abụ nwa, abụ mkpoku, abụ otito, abụ nkocha, abụ ngugo, abụ agha, abụ ọrụ, abụ akwamozu, abụ akwa ariri, abụ okwu ihunanya dgz. Agumagu ọdịnaala ndị Igbo gunyekwara ilu, agwugwa na okwuntuihi/okwuntabiire.

Uru Agumagu Bara N'Itutegharị Omenaala Igbo

Agumagu na-abara ndi Igbo otutu uru ndi gunyere:

- A na-eji agumagu anori oge na-ekporikwa mgbe maka na o na-akpa obioma
- A na-eji agumagu agwo oria, onye na-ekiri ma o bu na-ege agumagu nwere
ike chefutu mkpagbu ya, zere oria obara mgbalielu ma nwekwa ogologo ndu
- Agumagu na-agba ihe ojoo oto ma meekwa ka a soro ya.
- A na-esite n'agumagu agbasa ozi
- Site n'agumagu a na-amuta utosasusu mta mkpuruokwu mba di iche iche,
imeputa ahiriokwu di oto, itu ilu na ihe ndi oto.
- A na-eji agumagu akuzi ihe n'uzo di iche, chekwaa omenaala na asusu na
nkwenye ndi Igbo.

O bu n'uru nke isii a ka edemedede a gbadoro ukwu, iji ziputa uzo e nwere ike isi were agumagu odinaala tuteghari omenaala Igbo ndi na-anwu anwu .

Okafo na Ewelukwa, (2012:304) kwuru si,

Agumagu na-enyere anyi aka site n'iji ya wee kuzie otutu ihe di mkpa na ndu mmadu. Otutu akuko egwuregwu na abu na-akuziri anyi ihe omimi di iche iche. Agumagu na-akuziri anyi ihe di mma na ihe ndi di njo ma meekwa ka anyi kpaa oke n'ihe ojoo di iche iche ma nabatakwa ihe oma na ndu anyi. Agumagu na-enyere anyi aka imata omenaala di iche iche.... Site na ya ka i ga-amuta ihe ndi obodo na-aso nsọ na nke ha na-anabata dika ezi ihe.

Iji agumagu odinaala atuteghari omenaala Igbo ga-aka adi ire site n'akuko ifo. Ndi Igbo nwere otutu akuko ifo. Ha na-eji ya akuzi ezi agwa, na-eme ihe ochi, na-agba omume ojoo ndi mmadu n'anwu ma na-etokwa ndi o kwesiri ka e too.

Ụfọdụ akụkọ ifo gbadokwara ụkwụ n'ime ndị mmadụ obiụtọ site n'egwu, ebe ndị nke ọzọ na-egosiputa nkwenye ndị Igbo banyere ekere na ọ natarachi ndị ụfọdụ dika – ihe mere azụ mmadụ jiri kọọ ọbụ, ihe mere egbe ji eburu ọkụkọ, ihe mere ngwere ji ekwe n'isi dgz.

E nwekwara akụkọ ndị na-akuzi ezi agwa ndị na-akatọ anya ukwu na oke ejije, ndị na-atọ ọchị ma na-egosiputa oke akọ na uche. E nwekwara akụkọ ifo ndị e ji agụ egwu ma na-emekwa mmadụ obiụtọ. (Okonkwo, 1976:110)

Ka anyị lebazie anya n'akụkọ ifo ndị a jiri gosiputa uru ha bara na ntuteghari omenaala Igbo. Isiokwu akụkọ ifo a bụ ọjị bụ isi omume.

Ọyị haa ! Ifo gbasa m, gbasa m gbasa onye agbata obi m!

Ọ dị otu nwoke aha ya bụ Nze; o nwere ọtụtụ ndiinyom na ụmụaka, okorobia, na ụmụ agboghobia. Ebelebe gburu maka ji di n'oba ya; ewu na ehi o nwere bụ aguta aguta; ọkụkọ di n'ezi na ụlọ ya di ka aja di n'ala. Ọ bụ nnọọ ọgaranya tukurasi ọgaranya, obi oma ya enweghi atụ, ọ hụrụ onye ọ bụla n'anya di ka onye ọ bụla hụrụ ya tumadụ ndi ogbenye. Ma otu ihe mere bụ na ọ bụ ngwuro.

Di ka omenaala ha si di, o rue oge ọlụ, ezi na ụlọ ọ bụla na-akwara ihe ha dum gaa biri n'ubi ha rue mgbe ọlụ gwuchara, mgbe ahu ha akwarakwa ihe ha laghachi azu. Otu a ka ọ diri ha n'oge a. Mmadu niile ma umu ntakiri ma ndi okenye gachara ọlụ, ọ fọdụ naani Nze onye ụkwụ na-adighi na otu nwa ya nwaanyi ọ hụrụ n'anya onye na-ele ya anya, aha ya bụ Nwanyoma. A kporo ya onye oma, ya aburu

onye oma n'ezie; ihe oma nwoke a na-eme
agazuela ebe dum o buladi ndi mmoo matara
ya n'ih nke a. Ha achoo ikwughachi ya ugwo
na inyere ya aka n'oria ya.

O rue otu ubochi, nna m nze dika ndi ya si akpo ya no n'obi ya.
Nwa ya na-aga ozi n'ime ulo, anwu na-amusikwa ike, ma lee,
na mberede o hu ndjikom isii ka ha na-abata n'obi ya. O nweghi
onye o bula n'ime ha o ma. Nke kacha nke bu na o dighi onye
n'ime ha kwuru okwu. O kelee ha, 'Ndewonu'; o buladi otu
n'ime ha atupughiri ya onu. O kelee ha ihe dika ugboro ato,
ma ha emeghi nti ka ha nuru ihe o na-ekwu. O kpoo nwa ya ka
o butere ha oche; ha agaa nodu n'olu di otu a:

Nwanyoma nwa m nooo Nwanyoma
pokolim

Nwanyoma nwa m nooo Nwanyoma
pokolim

Baa n'ibari nna gi Nze Nwanyoma
pokolim

Bute oche ndi ahụ di ya nooo.... Nwanyoma
pokolim

Ka anyi nye oha biara ije eee... Nwanyoma
pokolim

Lee ma ha ga-enye m nooo..... Nwanyoma
pokolim

Oha ndewonuo Nwanyoma
pokolim

Ndewonuo, mma mmanuo... Nwanyoma
pokolim

O butere ha oche, ha dum anoduchaa ala ma okwu ha ekwughi.
O bido juba ha ajuju ma o dighi onu o bula ha tupuru ya. Ihe a
eju ya anya kari, egwu ebido tuba ya, o kpoo nwa ya n'olu di
ka nke mbu. O zie ya ka o kpokota akwa okuku sie ha, ka e nye
oha biara ije. Nwaagboghohu emee di ka a gwara ya; ha

erichaa, a na-ele ha ka ha kwue okwu, ma nke a enweghi isi. Nna m Nze amara m ihe a esila ike, o kpoo ya ka o gbue otu n'ime oke okuku ndi gbara abuba. Mgbe o gbuchara sie, ha erichapu ihe dum, ochi ha achighi. Otu a ka ha gbugidere ihe niile o nwere ma ewu, na ehi, ma aturu, ma ji gbara abuba ma ede ma ihe niile ozo o nwere ike inye ha. Ha richara ihe ndi a ma nke bu ikowa onwe ha ma o bu inye ekele ma o bu ikwu ihe ha bjara, ha emeghi nke a.

O na-eche ihe ozo o ga-eme, o hughi; o na-ehekwanu ka ha laba alaba, ha achoghikwanu ila. N'ikpeazu ya echeta na o di otu ihe o na-enyebeghi ha, ya bu oji. O kpoo nwa ya. Ozigbo o na-ewetala akpa nna ya, onu ochi awaa ha n'onu; mgbe o na-enyela oji, ha niile ekele ya, "mma mma nna anyi Nze, mma mma, nna anyi Nze". Ha ebido kochaara ya ihe kpatara obibia ha na o bu naani inyere ya aka. "Mgbe o no na-eche udi inye aka o ga-abu, ha dum ebilie oto. Ufodu ejide ya n'ukwu emetu ujara; akwara ukwu ya dum agbatichaa. Ha edote ya, gwa ya ka o gaa ije. O gagharja, lee onwe ya ebe a, lee ebe a, o di ya ka o bu na nro; o gagharja oju eju ya afu. O gwa nwanyoma ka o gaa butebe onyinye a ga-enye ha; ma mgbe o na-akwula ihe a, ijiji ekwoo woo, ha dum apua n'anya ha. ha ahukwaghi onye o bu. Nze etie mkpu na ihe ebube emeela taa. Ha akwado ozugbo gaba olu ebe ndi ya niile no

Mgbe ha na-eru, otu n'ime umu-okorobia ya ahụ ha gwa ndi ozo si, "Ndi a n-abia dika nna m Nze na Nwanyoma". Ndi ozo achia ya ochi otu o ga-esi na-ekwu na onye ngworo ga-enwe ike igarute n'ebe a. Ka ha na-esi agugo, ndi a na-abia n'ike n'ike. Ha dum agbara oso hu na o bu ha, makua ha, kpua ha isi oroghoro. Ufodu anodu ebe ahụ na-ebe akwa oju ihu nna ha. Nze onye ngworo ya bu ihe ariaputara n'oria, onye na-agabeghi ije otutu afu ka o ji ukwu ya abua biarue olu.

Nna ha Nze ebido n'isi kochaara ha ka ha ra bu ihe dakwasiri ya. Ha akpokota ndi agbataobi ha kokwaara ha. Mgbe ha

Jurichara oju, ha niile akwado laba ulo iga jurikota oju maka ogwugwo a gworọ nna ha Nze. Oji bu isi omume. Ogbalu (1980:55).

Ihe akuko ifo a, na-akuzi ma na-echetakwara ndi Igbo bu mkpa oji di n'inabata obia n'omenaala Igbo. Udi akuko ifo a ga-na-akuziri umuaka usoro omenaala ndi ha kwesiri imata, ma na-ehekwa ndi okenye na omenaala Igbo ji oji na inabata ndi obia kporo ezi mkpa. Akuko ifo nke ozọ edemede a na-arutu aka bu nke na-akuzi ezi agwa na irubere ndi nne na nna isi. Ifo chakpii, wọ!

Otu ubochi, ka nne na nna kwadoro ipu n'ulo ya gaa oru, ha ziri umu ha ka ha ghara ime mkpotu n'ih na ebelebe na-egbu n'obodo mgbe ahụ. Imirikiti ihe di egwu na-eme. Ndi agha na-esi n'ala ozọ na-anwukoro umuaka. Otu n'ime iwu e tinyeere umuaka a bu ka ha ghara isu ihe gbowam n'odo, gharakwa ime ka anwuru kwuputa, n'ih na ihe ndi a na-egosi na mmadu no n'ulo. Mgbe nne na nna umuntakiri a puru, ha amalite mewe mkpotu, suwe ihe n'odo, mewe ka anwuru kwoputawa. Ka ha na-eme nke a, agha olu esi n'elu, agha Igbo esi n'ala bia dokpuru umuntakiri ahụ.

Mgbe ha no n'uzo, umuaka amalite takariwa onwe ha. Nke a takaria nke a, nke a atakaria nke a, ma ka ha kwukatar, otu onye agha du ha gwara ha na ebe o bu na ha anughị ihe niile a gwara ha, na ha gaje inu nke onye iro ugbo a, wee kpuru ha gbafuo.

Ifo chakpii, wọ! (Okonkwo, 1976:110). Ihe mmuta di n'akuko ifo a bu mkpa o di na umuaka ga na-erubere ndi nne na nna ha nakwa ndi na-elekota ha isi. Ndi Igbo nwere otutu akuko ifo nakwa ezi agwa ndi a tutu anya na umuafọ Igbo ga na-akpa. Ebe edemede a merela ka a mata uru di iche iche agumagu

odinaala na-abara ndi Igbo, o kwesiri ka a choo uzo a ga-esi kwagide ya ka o hapu ilacha kpam kpam.

Ihe Ndi a ga-eme Iji Chekwaa ma Kwalitekwa Agumagu Onu:

- Ndi Igbo ga-eseputu aka n'oke ilere igwe onyonyoo televishonu na ngiga ozuru uwa ma tinyekwa uche n'egwu onwa, maka na o bu n'oge egwu onwa ka agumagu odinaala ndi a dika ifo, gwam-gwam-gwam, okwuntui, ilu dgz, na-akputakari ihe karika ndi ozo.
- Ndi o di n'aka ihazi usoro ihe omumu, malite n'ulo akwukwo prajamari, ga-agba mbu tinye oge maka omumu agumagu odinaala.
- Ndi ulo oru mgbasa ozi n'ikuku, radio/tv ga-entinye agumagu onu ndi a n'usoro ihe omume ha, ma nyekwa ha oge zuru oke.
- Goomenti, nakwa umuafu Igbo ndi omenaala Igbo na-amasi ga-akwado nhiwe asompi n'agumagu odinaala, nke ga-enwe ihe nrite ndi na-adu usa, iji kpalite mmuo ndi na-eto eto.
- Ndi nne na nna ga-eweputa oge na-eforo umu ha ifo nakwa agumagu odinaala ndi ozo maka na ihe a mutara na nwata na-aba n'obara.

Okwu Mmechi

Omenaala mba tarakwa oji! Obodo o buia nwere omenaala ndi e jiri mara ha. Usoro omenaala ndi a bu ihe na-enye aka na-ahazi akparamaagwa na usoro obibi ndu ha. Agburu ndi Igbo nwere otutu omenaala mana oke mmuta na ejighi ihe kporo ihe e meela ka omenaala ndi a na-achio igbanahu ndi Igbo. Agumagu odinaala dika enyo e ji ahụ usoro obibi ndu nke agburu di iche iche, bu ihe ga-enye aka n'ituteghari usoro omenaala Igbo ndi ahụ na-achio inwu anwu.

Edensibija

- Abakere, C. (2009). "Definition of Culture" in Aghamelu .F. and Asomagha .C.(eds) Readings in African Thought and Culture. Enugu: Strong Tower books.
- Chinagorom, L.C, (2013). *Uru Eze Akanka N'Agumahu Igbo Ugbua*. Owerri: I.O Publishers.
- Ejiofor, P. (2009). *Ibeku Ndị Igbo Maka Asụsụ Igbo*. Awka: Valid Publishing Company.
- Ewelukwa & Uzochukwu .C. (2012). *Nhazi Igbo Maka Ule Sinio Sekondiri na Koleji*. Onitsha: A.C. Global Publishing Co
- Nwadike, I.U. (1993). *Nka na Usoro Nkuzi Igbo*. Nsukka: Ifunanya Publishers
- Ogbalu, F.C. (1980). *Nza na Obu*. Lagos: Thomas Nelson Publishers.
- Okonkwo, M.N. (1974). *A Complete Course in Igbo Grammar*. Lagos: Academy Press.
- Osuagwu, B. (1971). *Ndị Igbo na Omenaala ha*. Ibadan: Macmillan Publishers.
- Uzochukwu , S. (2004). *Akanka Agumagu na Nnyocha Agumagu Igbo*. Onicha: Kawuriz and Manilas Publishers.